

મુદ્રેલી રીત મુજબ. નવાં ધોરણ માટે.

આખવર્ગની નોટ.

જેની અંદર મૂળાક્ષર શિક્ષણ, મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ ત્રણ રીતે, મૂળાક્ષર, બે અક્ષરના શબ્દ, ત્રણ અક્ષરના શબ્દ, આરામથી, આંક, ભાગ રીતના અર્થ, ભાગ રીતના અર્થ, ગીત અને કવિતાની સમજૂતી, હબેસની હિલ, પાતાની જગ્યાએ જતી વખત બોલવાની ફીલ, ઘેર જતી વખત બોલવાની ફીલ, એકથી પાંચ સુધી હિંમરવા તથા માદ કરવા વિષે પાઠ

સરવાળાનો કોડો, બાદબાકીનો કોડો,

હડાની રમત વિગેરે. 25-4-1921

1921
ચિનાર-મેસર્સ સી. ડી. શાહ. એન્ડ કો.

પ્રસિદ્ધ કર્તા-C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ડેકાણું-શાહપોર-મુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૯૧૭ ના રૂપ માં આપેલ મુજબ રજીસ્ટર કરાયું છે.
સને ૧૯૨૧] અવૃત્તિ ૪ થી. સંવત ૧૯૭૭

અખનાર-નારણભુરાવ સહમણુરાવ નીકમ.

અખનારું ડેકાણું-"શંકર" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ મહિતાના પુલપર-મુરત.

કિંમત બે આના.

6219

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
મુજરાતી કોલેજીયેટ સંસ્થા

મ ૨૪૩

૬૨૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

अनुक्रमांक १२७ वर्गांक

पुस्तकानां नाम धर्मधराणि नारे

विषय म १५२१

બાળવર્ગની નોટ.

મૂળાક્ષર શિક્ષણ.

સાધન:—સ્ટેટ, રક્ષાળી, કડી, સળી, રંગીન પેન.

સૂચના:—પ્રથમ ફિલ કરાવી વ્યવસ્થિત બેસાડવા. પ્રથમ સીની લીટીથી બનતા અક્ષર શીખવવા; પછી વક્ર લીટીથી.

આરંભ પ્રશ્ન.

પ્ર. તમને રજા કેટલે વાગે મળે છે ?

જ. ચાર વાગે સાહેબ.

પ્ર. રજા મળ્યા પછી ક્યાં જશો ? જ. ઘેર.

મૂળાક્ષરનો કતો લઈ ઘર ઓળખાવવું.

પ્ર. ઘરમાં પહેલો કયો અક્ષર બોલાયો ?

જ. ધ.

આને એ તમને શિખવવાનો છે.

જવાબ હંમેશાં દરેક
છોકરા પાસે પૂર્ણ
વાક્યમાં લેવા મહા-
વરો રાખવો.

મુખ્ય વિષય.

દરેક છોકરાની આગળ સ્ટેટો મુકાવવી, અને સ્ટેટની ડાબી બાજુએ જેટલી જોઈએ તેટલી કડી, સળી મુકેલી એવી રક્ષાળીઓ મુકાવવી, પછી શીક્ષકે વર્ગ આગળ પોતાની પાસે રાખેલી કડી, સળી અનુક્રમે ગોઠવી બતાવી બાળકો તેમ કરે છે કે નહિ તે જોવું.

અક્ષર તૈયાર કરાવ્યા પછી રંગીન પેન રક્ષાળીમાંથી લેવાયી કડી સળીની પાસે ફેરવાવવી. પછી કડી સળીઓ ગોઠવી હતી તે

મુજબ જુદા આકારો પડાવી ધ છોકરા પાસે લખાવો. (શિક્ષકે ધ દઢાવવામાં પાટીઆનો ઉપયોગ કરવો.)

પુનરાવર્તન.

વર્ગમાંથી ૨-૪ છોકરા પાસે રંગીત ચાક વડે ધ પાટીઆપર લખાવો. બાર સરખી ૫ રંગીત સળીધી ધર બનાવવું અને તે મુજબ વર્ગના તમામ છોકરાઓ પાસે બનાવરાવવું.

ચોપાઠ.

એક સળી આડી મુકાય; બે હબી તે બીંત ગણાય.

બે બાજુ બે બનાવ ઢાળ, તે ધરમાં તો રહેશે બાળ.

પાઠ અમારો થયો તૈયાર, સર્વે જમણું દારો દાર.

ટીપ્સ:--નમુના માટે આ પાઠ શીખવી બતાવ્યો છે. એ મુજબ બીજા પાઠો શીખવવા.

મૂળાક્ષર શીખવવાનો ક્રમ.

ન, મ, ત, લ, ગ, છ, જ, ઝ, ર, સ, શ, ચ, વ, ળ, પ, ફ, ધ, ઘ, બ, ઘ, ઉ, ઊ, દ, ઢ, ય, થ, ડ, ઠ, ણ, ક, ફ, બ, લ, ખ, અ.

બીજી રીતે.

મ, ન, ત, લ, લ, ક, ધ, ધ, જ, ધ, ધ, વ, બ, ગ, છ, ઝ, ચ, અ, આ, એ, ઐ, ઔ, અં, અઃ, ઉ, ઊ, પ, ધ, ખ, દ, ઢ, ય, થ, ર, શ, સ, ડ, ઠ, ક, ફ, હ, જ, ળ.

ત્રીજી રીતે.

મેસર્સ સી. ડી. શાહ. એન્ડ કોના બનાવેલા

અંકસૂચક મૂળાક્ષર કિત્તા પ્રમાણે.

મૂળાક્ષર.

ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ,
ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, ભ, મ, ય, ર, લ, વ, શ,
ષ, સ, હ, ળ, ક્ષ, જ્ઞ.

અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, એ, ઐ, ઓ, ઓ, અં, અઃ
બે અક્ષરના રાખે.

કદ	ખર	જમ	દસ	બળ
કિડ	ખસ	જય	દળ	બણુ
કિઠ	ખત	ટપ	ધન	બર
કિન	ગઈ	ટખ	નખ	બસ
કિસ	ગજ	ઠગ	નટ	મગ
કણુ	ગણુ	ડર	નર	મઠ
કદ	ગદ	ઢગ	નવ	મણુ
કેક	ગપ	તજ	નસ	મન
કેપ	ધર	તડ	પગ	મર
કેમ	ધડ	તર	પણુ	યમ
કર	ધન	તલ	પડ	રજ
ખપ	ચક	થડ	પદ	રડ
ખણુ	જગ	થર	પળ	રથ
ખડ	જણુ	દન	ફળ	રસ

લખ	વઠ	વણુ	સઠ	હઠ
વર	વઠ	વન	સળ	હળ
વડ	વટ	શણુ	હગ	હસ

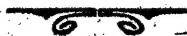
ત્રણ અક્ષરના શબ્દો.

ચક્ષર	કમજ	ચત્રમ	તલપ	મગજ
આડઠ	કમળ	જખમ	તસર	મગર
અદલ	કરડ	જગત	દરદ	મંજુ
અધર	કરણુ	જડજ	નકલ	મરદ
અમલ	કલમ	જણુસ	નગર	મલમ
અમર	કસખ	જનક	નજર	રખર
આરજ	ખખર	જનમ	નરક	રમણુ
અસર	ખરચ	જમણુ	નરમ	વગર
આસન	ગગન	જલદ	નરસ	વચન
ધલમ	ગજખ	જસત	નવચ	વતન
ઉપજ	ગટર	જડપ	પરખ	વરખ
ઉપર	ગમત	ઝટક	પવન	વરસ
કડણુ	ગરજ	ઝપટ	ફણુસ	વલણુ
કડક	ગરમ	ઝરણુ	ફરક	શરમ
કડખ	ગવન	તનખ	ખગલ	સડક
કણુક	ધરદ	તદન	ખદન	સમજ
કતલ	ચડસ	તપત	ખરડ	સરસ
કદમ	ચપટ	તખક	ખરફ	સહજ
કદર	ચપળ	તરડ	ખળદ	હરણુ
કનક	અમન	તરફ	બગત	હરફ
કપટ	અરસ	તરત	બજન	હરજ
કફન	અભણુ	તરસ	બરમ	હરખ

આંક,

૧	૧૧	૨૧	૩૧	૪૧	૫૧	૬૧	૭૧	૮૧	૯૧
૨	૧૨	૨૨	૩૨	૪૨	૫૨	૬૨	૭૨	૮૨	૯૨
૩	૧૩	૨૩	૩૩	૪૩	૫૩	૬૩	૭૩	૮૩	૯૩
૪	૧૪	૨૪	૩૪	૪૪	૫૪	૬૪	૭૪	૮૪	૯૪
૫	૧૫	૨૫	૩૫	૪૫	૫૫	૬૫	૭૫	૮૫	૯૫
૬	૧૬	૨૬	૩૬	૪૬	૫૬	૬૬	૭૬	૮૬	૯૬
૭	૧૭	૨૭	૩૭	૪૭	૫૭	૬૭	૭૭	૮૭	૯૭
૮	૧૮	૨૮	૩૮	૪૮	૫૮	૬૮	૭૮	૮૮	૯૮
૯	૧૯	૨૯	૩૯	૪૯	૫૯	૬૯	૭૯	૮૯	૯૯
૧૦	૨૦	૩૦	૪૦	૫૦	૬૦	૭૦	૮૦	૯૦	૧૦૦

નાનો આંક એકમનો તેથી મોટો દશકનો અને તેથી મોટો સ્ત્રીકનો

બારાખડી.

ક+અ	=	ક	ખ	ગ	ઘ	ચ	છ	જ	ઝ	ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ	ત	થ	દ	ધ
ક+આ	=	કા	ખા	ગા	ઘા	ચા	છા	જા	ઝા	ટા	ઠા	ડા	ઢા	ણા	તા	થા	દા	ધા
ક+ઇ	=	કિ	ખિ	ગિ	ઘિ	ચિ	છિ	જિ	ઝિ	ટિ	ઠિ	ડિ	ઢિ	ણિ	તિ	થિ	દિ	ધિ
ક+ઈ	=	કી	ખી	ગી	ઘી	ચી	છી	જી	ઝી	ટી	ઠી	ડી	ઢી	ણી	તી	થી	દી	ધી
ક+ઉ	=	કુ	ખુ	ગુ	ઘુ	ચુ	છુ	જુ	ઝુ	ટુ	ઠુ	ડુ	ઢુ	ણુ	તુ	થુ	દુ	ધુ
ક+ઊ	=	કૂ	ખૂ	ગૂ	ઘૂ	ચૂ	છૂ	જૂ	ઝૂ	ટૂ	ઠૂ	ડૂ	ઢૂ	ણૂ	તૂ	થૂ	દૂ	ધૂ
ક+એ	=	કે	ખે	ગે	ઘે	ચે	છે	જે	ઝે	ટે	ઠે	ડે	ઢે	ણે	તે	થે	દે	ધે
ક+ઐ	=	કૈ	ખૈ	ગૈ	ઘૈ	ચૈ	છૈ	જૈ	ઝૈ	ટૈ	ઠૈ	ડૈ	ઢૈ	ણૈ	તૈ	થૈ	દૈ	ધૈ
ક+ઔ	=	કૌ	ખૌ	ગૌ	ઘૌ	ચૌ	છૌ	જૌ	ઝૌ	ટૌ	ઠૌ	ડૌ	ઢૌ	ણૌ	તૌ	થૌ	દૌ	ધૌ
ક+ઋ	=	કૌ	ખૌ	ગૌ	ઘૌ	ચૌ	છૌ	જૌ	ઝૌ	ટૌ	ઠૌ	ડૌ	ઢૌ	ણૌ	તૌ	થૌ	દૌ	ધૌ
ક+ૠ	=	કં	ખં	ગં	ઘં	ચં	છં	જં	ઝં	ટં	ઠં	ડં	ઢં	ણં	તં	થં	દં	ધં
ક+ઋઃ	=	કઃ	ખઃ	ગઃ	ઘઃ	ચઃ	છઃ	જઃ	ઝઃ	ટઃ	ઠઃ	ડઃ	ઢઃ	ણઃ	તઃ	થઃ	દઃ	ધઃ

ભાગ ૧ના અર્થ.

વર્ગ ૧.	મગન=છોકરાનું નામ	સમદી=દેવતા સળગાવવાનું સાધન
હખોટો=મંજો	છે	તર=પાણીમાં સરીર અધર રાખ
મલ=જોરાવર માણસ.	મમત=મમ	સરસ=સારી
મલમ=ચીકણું ચોપડ.	મમન=પોકરાનું નામછે.	રમત=ખેલ
વાનું એસડ	જમ=ખા	તરત=જલદી
સુગમ=શ્રવિ	જમણ=જમવાનું	રતન=હોકરનું નામછે.
વર્ગ ૨.	ગજ=ચેવીસ તસુનું માપ	શ્રમેશ=મારીતા વાડકા
ફેણ=નામની પરાળી	નમ=નીચો વળ	ચક્લી=ચક્લી
ડ.ક	વર્ગ ૩.	સણ=એક જાતનો છોડ
ગણ=ગણતરી કર	રથ=ચાર પૈડાની ધુમ-ટકાળી ગાઠી	અનર=વાળની પીછી
મુગ=એક જાતનું ઢોળા		

ન પ ફ બ ભ મ ય ર લ વ શ પ સ હ ણ ક્ષ ઝ
 ના પા ફા બા ભા મા યા રા લા વા શા પા સા હા ણા ક્ષા ઝા
 નિ પિ ફિ મિ મિ મિ મિ રિ લિ રિ શિ પિ સિ હિ ણિ ક્ષિ ઝિ
 ની પી શી બી ભી મી યી રી લી વી શી પી સી હી ણી ક્ષી ઝી
 નુ પુ ફુ બુ ભુ મુ યુ રુ લુ વુ શુ પુ સુ હુ ણુ ક્ષુ ઝુ
 નૂ પૂ ફૂ બૂ ભૂ મૂ યૂ રૂ લૂ વૂ શૂ પૂ સૂ હૂ ણૂ ક્ષૂ ઝૂ
 ને પે ફે બે ભે મે યે રે લે વે શે પે સે હે ણે ક્ષે ઝે
 નૈ પૈ ફૈ બૈ ભૈ મૈ યૈ રૈ લૈ વૈ શૈ પૈ સૈ હૈ ણૈ ક્ષૈ ઝૈ
 નો પો ફો બો ભો મો યો રો લો વો શો પો સો હો ણો ક્ષો ઝો
 નૌ પૌ ફૌ બૌ ભૌ મૌ યૌ રૌ લૌ વૌ શૌ પૌ સૌ હૌ ણૌ ક્ષૌ ઝૌ
 નં પં ફં બં ભં મં યં રં લં વં શં પં સં હં ણં ક્ષં ઝં
 નઃ પઃ ફઃ બઃ ભઃ મઃ યઃ રઃ લઃ વઃ શઃ પઃ સઃ હઃ ણઃ ક્ષઃ ઝઃ

અમન=એકરાતું નામછે

ખીલીપત=ખીલી નામ

નાં જાડનાં પાંદડાં

અંક=અંકડા

વર્ગ ૪.

વહાણુ=મેટી દોડી

નળ=પાણીની મોટી

નળી

વળ=પાણી કર

વણુ=વીણ

ભવ=ધડેના જેવા

આપરતું ધાન્ય

વર=વીના

ગળ=ગળે ઉતાર

પતંગ=કનકવે

ધનુષ=કામદું

પમ=ટાટીઆ

પરણુ=લગત કર

પવન=વા

ચોરસ=ચાર કાટખૂણા-

નો આપર

વર્ગ ૫.

દોડા=મોલ

ધયળ=એક જાતનું ઝીણું

કીડા જેવું પ્રાણી

દળ=પીસ

ધસ=ખાટલાના ઉભા

આડાં લાકડાં તે

આંગળાં=આંગળીઓ

વર્ગ ૬.

ધડે=માટીનો દોરીઓ

ધમ્મ=વાવડા નિશાન

ધગન=એકરાતું નામછે

ધસ=ધસડ

ધન=સરખો સંખાધ

પહોળાધ અને જાડા-

ધના કદડા

ધર=મકાન

ધમણુ=મટ્ટી કુંકવાનું
ચામડાનું સાધન
મથ=ગળ્યો ચીકણો
પ્રવાહી પદાર્થ

વર્ગ ૭.

લિતર=મોટા માટલા-
પર નાના અનુક્રમે
ગોઠવેલા હોય તે
લિન=થેલાના વાળ
ઉજમ=છોકરીનું નામ છે.
ઉમ=મુસલમાન છોક-
રાનું નામ છે.

વર્ગ ૮.

ટડ=નાનો ઘોડો
ઢમુ=અઢીકો; એ સવાકા
ઝટ=જલદી
ઢગ=ઢગલો

પાઠ ૧.

અ=એન
મ=આપની વહુ
ના=નાંક
ભા=દાદા
ચર=લીલું ધાસ
ચર નોકર

પાઠ ૨.

મઢ=ફિલ્લો
સઢવ્વહાણમાં કુવાને
માથેલું પવન ભરવાનું
કપડું

યડ=ઝાડનો વચ્ચે ગોળ
ભાગ
કરોળીઓ=જળાં આંધ
નાર જીવડું
વર્ગ ૯.

ડગલો=અંગરખો
ડળીઓ=ખી
ડળ=જમીન ખેડવાનું
ઓજર
મઢ=એક જાતનું કઠોળ
ઢસન=મુસલમાન છોક-
રાનું નામ છે.

ફણસ=એક જાતનું ફળ
(એમાંથી ચાંપા નીક-
ળે છે)

લગ ૨ જાના અર્થ.

મામા=માતા ભાઈ
માલિ=લાડુ
માપા=માનો વર

પાઠ ૪.

ડાલે=શરીરે
ધી=તાવેલું માખણ
તોણા=અણિવાળા
વાળ=મોળ; નિમાળા

કથમ=ચેખણ
પઢ=કાલ
મણકા=ગોળ દાણા
વર્ગ ૧૦.

ખમરડો=ફેરવવાનું રમકડું
ખરડ=ખચડ

ખડીઓ=સાંધી ભરવાનું
ઠામ

અજગર=મોટો સાપ
ખત=પરધરની લાંબી
ખાંડણી

અઠઠ=એક જાતનું
કઠોળ

અઠ=એ હાથવાળા
છાતી સાથે રાખવા તે
પંજે=આંગળા સાથેનું
કાંડું

માળી=ખામની સંભાળ
રાખનાર

પાઠ ૫.

ખડુ=ધણ
પુરી=તળેલી નાની
રોટલી
ગુલાબ=એક જાતનું
ફૂલ.

બુલાખી=ઢોકરાનું નામ
બૂમ=ધાંટા
ભૂ=પાણી
પાસે=કને

પાઠ ૬.

દવા=ઓસડ
પેસા=નાથું
તાવ=ખોખાર; તપત
પેરી=ખાયડી
વૈનરા=મજુર
લટકે=લખડે

પાઠ ૭.

દોડો=ખેલ
પીળો=હળદર જેવો
દોરો=દોરી
સો=ખધા
રાતો=લાલ

વાદળી=આસમાનતા
રંચ જેવો
ગીત=રાગથી ગાવું તે

પાઠ ૮.

ધર=માટીનો લંબ-
ચેરસ ખાટ
ખંખડી=કાચખી ચુડી
સાતી=ઢોકરીનું નામ

પતંગ=કનકવો
ચમચક=કનકવાના પુ-
છડા આગળ જુદા
રંગનો કડકો ચોટેસો
હાય છે તે

પાઠ ૯

ભલી=ગરીબ
વળગી=ખાઝી
વાઝરી=નાની ગાય
તાંખડી=દૂધ દોડવાનું
વાસણુ
દહાડો=દિવસ

પાઠ ૧૦

વહાલો=ખારા
અહાં=આ ઠેકાણે
દર=કંદર, કાડી, મંકાડ
સાપ વગેરેનાં ધર;
ખાકું
ફરી=ખીજવાર

પાઠ ૧૧

ટાંગેલું=લટકાવેલું
ચાંચ=પક્ષીનું મોં
લીટા=કાપા
પાંજરૂ=પીંજરૂં
કાંડસો=ગળા પરનો કાપો
પાંખ=પક્ષીન જીડવાનું
સાવન
મળનો=સારો; મુંદર

ભાત=રંધેલા ચોખ્ખા
સારૂં=મીઠું; મધુરું
પાઠ ૧૨

પહેલાં=અમાઉ
ચોપડી=પાથી
ચાંપવાને=દાખવાને
મહેતાજી=ગુરુજી; મા-
સ્તર
મોઢું=અસુરું
કાડી=ચીરા
નિશાળ=ભણવાનું ઠેકાણું
પાઠ=ધડો; લંચન
વાર=ઢીલ; વખત

પાઠ ૧૩

ધરાક=સોદો લેનાર
દુકાન=માલ વેચવાનું
ઠેકાણું
રેવડી=ખાંડની ચસ-
ણીમાં તલ નાંખી
કરેલી ચકતી
છેતરતો=કંગતો
દુકાનદાર=દુકાનવાળો
ખધા=સૌ
નવી=નવીન
માલ=સૈદ્ધા
પૈસો=પણુ પાઠની
કિંમતનો સિકકો.
પાઠ ૧૪

ઓછું=કમી	સાધન	લનો વેલો
હવારો=ઢોરને પાણી	મીડું=શૂંચ	આગલા=અગાડીના
પીવા માટે બાધેલી	પાઠ ૧૫	પાછલા=પછાડીના
છોખધ કુંડી	અવળા=ઉલટા	મેજ=ટેબલ
વેઢા=આંગળીના કાપા	ચંપો=ચંપાના ફૂલનું	પાયા=પગ
ઢોર=પશુ	ઝાડ	પાંખડી=ફૂલની પાંદડી
ત્રાનું=તોળવાનું	ચંપેલી=ચંપેલીના ફૂ-	

ગીત અને કવિતાની સમજૂતી.

સમજૂતી—ચાલો, જોડો. અજ આપણે નવી રમત રમીએ; વાવટાઓ લઈને સારો ખેત્ર કરીએ અને ઉમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મજા કરીએ, લાલ, પાળો અને વાદળી એ ત્રણ મૂળ રંગ કહેવાય છે. બાકીના બીજા બધા મેળવણી કરવાથી આવે છે, આજે આપણે સાથે જાળ કુંડળું ફરીએ છીએ. તેથી જુદા જુદા રંગ કેવા સારા દેખાય છે! ઉમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મજા કરીએ.

સમજૂતી—મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા મને ચંદ્રમા રમવાને આપો અને ઘણા તારાઓ વીણીને મારા ગળવામાં લાલો. મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા ચંદ્રમા અડધા મુગટ ધરે છે ને અખો મુગટ પણ ધરે છે. પણ કાંઈ દિવસ મુગટ વગર આવે નથી. ચંદ્રમાનું તેજ મારી આંખોમાં આંખ માં એને જોતો પડે. મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે.

સમજૂતી—તારા ગણ્યા ગણાય નહિ, તેમજ વિણ્યા વિણાય નહિ. તેમજ છાંયડીમાં માય પણ નહિ. તોપણ તે મારી આંખમાં નહાય છે. તારા આકાશમાં જ્યાં જ્યાં થાય છે, તેથી જાણે તે મંદ મંદ હશે છે એમ લાગે છે. દેવની આંખો અધારી રતે પોતાની તેજવાળી ચળતી પાંખો ઉઘાડે છે.

સમજૂતી—ઓ! મધર તાર મજન કરીએ, કારણ કે તાર નામ મોટું છે; તારા ગુણ હમેશાં પ્રગટ કરીએ, કે જેથી અમારાં

કામ ચાય. (૧) પ્યાર લાવીને તું અમને હસાવ અને મન હંમેશાં પાપ વગરનું રાખ; જે કદાચ અમે ભૂલ કરીએ તો હે! પ્રભુ તું માફ કરજો. (૨)

સમજુતી—ગાય કાળા, ઘોળા કે રાતી હોય છે, તે પાણી પીએ છે તે ચરવા બંધ છે; ગાયને ચાર પગ અને ચાર આંચળ હોય છે, વાછરડાં પર તેનું હેત ધણું હોય છે. (૧) ગાયના પગને કડે ખીંછે છે, અને તેમાં વળી કાટ છે તેથી એનો ઘાટ સારો દેખાય છે; પાછળ પુછડાને છેડે વળ છે, તેથી તે ધીરની સંભાળ રાખે છે. (૨) ગાયને બે કાન, બે શીંગડાં ને ચોટી આંખો છે. ગાય પુછડાથી માખી ફરડે છે; ગાયની રવાંટી નરમ છે તેથી તેનું શરીર સુંવાળું લાગે છે, ગાય વાછરડાં સાથે ગેલ કરે છે. (૩) ગાય દૂધ આપે છે તે ઘોળું દેખાય છે, તે માણસ સાર નાખીને હોંસથી પીએ છે.

સમજુતી—હું ઠામ ઠામ, શહેરમાં અને વગડામાં બિડું છું, હું ખુશી થાઉં છું અને ખુશી કરું છું; મેં મારી આંખ ઉઘાડી. હવે હે! બાઈ તું તારી પાંખ ઉઘાડ. હું ધણા ખોલ ખોલું અને મધુર ટકા કરું, તું મારી એક દિખામણ માનજે તે એ કે તું ભોકાને સાર અને રખવા લાગે એવું ખોલજે અમે થોડું જીવન નાછીએ, માટે મરતાં સુધી અમે તો ગમ્મત કરવાના; પણ તું ધણું જીવજે, સાર ખોલજે અને ખીજું પણ સાર અને ઉપયોગનું શીખજે.

ફિલ માટે આપેલી સૂચના મેસર્સ. સી. ડા. શાહ એન્ડ કોના બતાવેલા પહેલી ચોપડીના અર્થમાં જુઓ.

હમ્મેલસની ફિલ.

તૈયાર કહેતાં તૈયાર થવું. ચાલો કહેતાં સીધા ઉભા રહેવું.

રમત ૧—૧) બેડ હાથ સામે. **૨)** ખભે. (આમ આઠ સુધી)

રમત ૨—૧) તૈયાર—બગૃત થવું. ચાલો—હમ્મેલસ હાથમાં લઈ

૧૨૧ ચાર્યાસી તાલુકાનો નકશો બે આના.

ઉભા રહેવું. (૧) બને હાથ ખભાની સીધાણમાં (મુઠ્ઠી આકાશ તરફ ચાલી રાખવી.) (૨) બને હાથ ખભા ઉપર અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીનપર મૂકી દેવા.

રમત ૩—તૈયાર ઉપર મુજબ. ચાલો—ઉપર મુજબ (૧) બને હાથ માથાની સીધાણમાં કાનની લગોલગ ઉંચા રાખવા. (૨) ખભે અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીનપર મૂકી દેવા.

રમત ૪—(૨ જી થી ઉલટી.) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ થી મુજબ. (૧) હાથ ખભાની સીધાણમાં સીધા પણ મુઠ્ઠી જમીન તરફ રાખવી (૨) બગલમાં અડકાડવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

રમત ૫—(૩ જી ઉલટી) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ થી મુજબ. (૧) બને હાથ માથાની સીધાણમાં સીધા ઉંચા પણ મુઠ્ઠી બહારની આગુએ. (૨) ખભાની સીધાણમાં હાથ સીધા. ૩, ૫, ૭, એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

(રાગ લશ્કરી કૂચ.)

લઈ ડમ્બેલ્સ કરજો આમ, માથે રાખો આળ તમામ;
ડાખા જમણો ઠોકતા જઓ, પડોળા હાથો કરતા જઓ.
નીચ પાછા તેને ધરો, ઉંચા સધળા સાથે કરો;
સામાસામી કરતા જઓ, ફરી સલામ ને સીધા ચાઓ.

પોતાની જગોએ જતી વખત બોલવાની ફિલ.

ચાલો ચાલોને ભાષજો અદ્વૈતી સીધા સીધા સહુને હામ,
ધીમા ધીમા પગ ઉપડી સૌને સાથે કરો સલામ—
હૃતેથી સૌ હળીમળીને ચાલો કરીએ રડાં હામ—

ઘેર જતી વખત બોલવાની ફિલ.

ફિલ આપણી પુરી થઇને, ચાલો જઇએ બહાર બહાર;

ધીમે ધીમે પગ ઉપડી, ચાલો સર્વે હારો હાર.
સ્વસ્થ બનીને સર્વે ચાલો, આપું અવળું નવ જોશો;
સાચવળે સૌ દત્તકર પોતે, નવિ તો તેમાંનું જોશો.
નજર આપણી સામે રાખો, ચાલો સૌ એક એક પુંડે,
સાંભળી સાંભળી ચાલો, હાર આપણી નવ તૂટે.
ઉભા રહો સૌ સૌને ઠામે, આપા પાછા નવ ચાલો;
સૌ સાથે શિક્ષકને પોતે નમન કરીને રિયર જોસો.

એકઠી પાંચ મુઠી ઉભરવા તથા બાઠ કરવા વિષે પાઠ.

પ્ર. આ ટેબલ પર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. કંઈ નથી. પ્ર. કઈ
નથી. એમ બનાવવાનું ૦ આપું કાઢે તેને મુન્ય કહે છે. જુઓ હું
ટેબલ પર લખોટા મુકું છું મેં કેટલા લખોટા મૂક્યા ? ઉ. એક. પ્ર. ટે-
બલ પર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. એક. પ્ર. તમે કેટલી ટોપી પહેરી છે ?
ઉ. એક. પ્ર. પેટ કેટલા છે ? ઉ. એક. પ્ર. નાક કેટલાં છે ? ઉ. એક.
પ્ર. એક લખોટો ટેબલ પર છે ને બીજો મુક્યો હવે કેટલા થયા ? ઉ.
બે. પ્ર. તમારે હાથ કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. પગ કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર.
હાત કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. બે લખોટામાંથી એક લખ લઉં છું
હવે કેટલા રહ્યા ? ઉ. એક. પ્ર. બે લખોટામાં એક ઉમેરીએ તો કેટલા
થાય ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. તમારા એક હાથની આંગળીના કેટલા કટા છે ?
ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક સરાઈની કેટલી પાંઠ મળે ? ઉ. ત્રણ. ત્રણ લખો-
ટામાંથી એક લખ લઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. મારીપાસે ત્રણ ખોર
છે તેમાંથી બે પાંઠ જાડું છું તો કેટલા રહે ? ઉ. એક મારી પાસે
એક પાંઠ છે તો બીજી બે પાંઠ મળે તો કેટલી થાય ? ઉ.
ત્રણ. પ્ર. ત્રણ લખોટામાં એક નાખીએ તો કેટલા થાય ? ઉ. ચાર.
પ્ર. બકરીને કેટલાં પગ હોય છે ? ઉ. ચાર. પ્ર. બીજા કોને ચાર પગ
હોય છે ? ઉ. ગાય, બેસ, વગેરે. પ્ર. ચાર લખોટામાંથી એક હું
મગનને આપું તો મારી પાસે કેટલા રહે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક બ-
કરીનો એક પગ ભાંગેલો છે તો આપ્યા કેટલા ? ઉ. ત્રણ. મારી પાસે
ચાર જમરૂપ છે તેમાંથી બે ફેંકી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. ચાર
પાંઠમાંથી બે પાંઠના ખોર લીધાં તો હવે કેટલી પાંઠ રહી ? ઉ. બે.

૧૪] કન્યા વાચનમાંના પુસ્તક ત્રીજાના અથ સાત આના

મારી પાસે એક સવાકો ને એક પાઠ છે તો બધું મળીને કેટલી પાઠ થઈ ? ઉ. ચાર. ચાર પાઠનાં ત્રણ પાઠની પેઠે લીધી હવે કેટલી રહી ? ઉ. એક. પ્ર તમારે એક પગે કેટલાં આંગળાં છે ? ઉ. પાંચ. જુઓ ટેમલપર કેટલા લખેલા છે ? ઉ. પાંચ. પાંચ લખેલામાંથી એક નીચે ગમડી ગયો હવે કેટલા રહ્યા ? ઉ. ચાર. પ્ર ચારમાં કેટલા ઉમેરીએ તો પાંચ થાય ? ઉ. એક. પાંચ ભેરમાંથી બે ભેર સહેલાં નીકળ્યાં તો સારાં કેટલાં ? ઉ. ત્રણ. પાંચ લખેલા માંથી ત્રણ આપી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પાંચ લખેલામાંથી ચાર લખેલા આપી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. એક. પ્ર. એક ને એક ? ઉ. બે. પ્ર. બેને એક ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણ ને એક ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચાર ને એક ? ઉ. પાંચ. પ્ર. પાંચમાંથી બે લઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચારમાંથી એક લઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણમાંથી એક જાય તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પ્ર. બે. માંથી એક જાય તો કેટલા રહે ? ઉ. એક. પ્ર. એકમાંથી એક જાય તો શું રહે ? ઉ. કંઈ નહિ, પ્ર. કંઈ નહિ હોય ત્યારે શું કહેવાય. ઉ. શૂન્ય. એ પ્ર. બે, બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ ઉમેરતાં તથા બાદ કરતાં શી ખવવું.

સરવાળાનો કોઠો.

૧+૧=૨	૧+૨=૩	૧+૩=૪	૧+૪=૫	૧+૫=૬
૨+૧=૩	૨+૨=૪	૨+૩=૫	૨+૪=૬	૨+૫=૭
૩+૧=૪	૩+૨=૫	૩+૩=૬	૩+૪=૭	૩+૫=૮
૪+૧=૫	૪+૨=૬	૪+૩=૭	૪+૪=૮	૪+૫=૯
૫+૧=૬	૫+૨=૭	૫+૩=૮	૫+૪=૯	૫+૫=૧૦
૬+૧=૭	૬+૨=૮	૬+૩=૯	૬+૪=૧૦	
૭+૧=૮	૭+૨=૯	૭+૩=૧૦		
૮+૧=૯	૮+૨=૧૦			
૯+૧=૧૦				

બાહબાકીનો કોઠો.

૧-૧=૦	૨-૨=૦	૩-૩=૦	૪-૪=૦	૫-૫=૦
૨-૧=૧	૩-૨=૧	૪-૩=૧	૫-૪=૧	૬-૫=૧
૩-૧=૨	૪-૨=૨	૫-૩=૨	૬-૪=૨	૭-૫=૨
૪-૧=૩	૫-૨=૩	૬-૩=૩	૭-૪=૩	૮-૫=૩
૫-૧=૪	૬-૨=૪	૭-૩=૪	૮-૪=૪	૯-૫=૪
૬-૧=૫	૭-૨=૫	૮-૩=૫	૯-૪=૫	૧૦-૫=૫
૭-૧=૬	૮-૨=૬	૯-૩=૬	૧૦-૪=૬	
૮-૧=૭	૯-૨=૭	૧૦-૩=૭		
૯-૧=૮	૧૦-૨=૮			
૧૦-૧=૯				

દડાની રમત.

રમત ૧. દડા સામ સામે ફેંકવાની રમત.

સૂચના—એ હાર વચ્ચે ચાર કુટતું અંતર રખાવવું.

ફેંકા ફેંકારે દડા સામી હારે; જગે જશે તે ગોળના આકારે. (૧)

આપો આપો વિવેકે થીર થઇને; ભેળે ભેળે બધાએ એમ રહીને (૨)

વાંકા વાંકા ન વળશે કો કાળે; સીધા સીધા રહીને કિછાળે (૩)

ઝીઝી ઝીઝીને જઈશું બહુ થાકી; રમત રમવાની છે રે બહુ બાકી. (૪)

ટીપ—આ કવિતાથી તિરકસ પણ ફેંકાશે. મહાવરે વધ્યા

પછી જમણા, ડાબા, અવળા ફેરવના જવું તે કૃતિ કરાવવી.

રમત ૨. દડાનો વાર બોડે સંબંધ તથા મૂળ અને

મિશ્ર રંગનું જ્ઞાન.

સૂચના—૭ બાળકો એક હારમાં બીંત સામે એ રખા-

વીને હાથ રાખવા.

(સુંદર સામળાઆ એ રાગ)

(અધા બોલે)તમે દડા રમે વાર પ્રમાણે નિયે;

રંગો પર ધ્યાન ચોંટાડો એક ચિત્તે. (ટેક)

(લાલ દડાવાળો બોલે) લાલ દડે રમજો સોખવારે,

(પીળા દડાવાળો બોલે) પીળો પકડજો મંગળવારે,

(વાદળી દડાવાળો બોલે)વાદળીનો વારો ખુશવારે,

(અધા બોલે) આ મૂળ રંગોને આધારે.

કહું છું તમને પ્રીતે.

(નારંગી દડાવાળો બોલે) ગુરવારે નારંગી રમજો.

(શીલા દડાવાળો બોલે) શુક્રવારે શીલા લઈ ફરજો.

(ભંખુડા દડાવાળો બોલે) શનિવારે ભંખુડા લેજો,

(અધા બોલે) મેળવણીના છે રંગો, શીખવા રૂડી રીતે. (ટેક)

રમત ૩. દશ છોકરાની વાતચીત.

સૂચના—પાંચ પાંચની બે હાર સામસામા ઉભા રાખવા.

(જુઓ જુઓ પંખીની ટોળી. એ રાગ)

૧ જુઓ જુઓ આ દડો કેવો છે રતો રતો એ જોવા જોવો છે.

૩ જોને જોને એને ગુંથેલો છે. ૪ રંગે રંગે એને રંગેલો છે.

૫ લીંબુ લીંબુ જોવો એ જોજો છે, ૬ મળડે મળડે જુઓ એ જોજો છે.

૭ માર મારે તોયે પાસે આવે છે. ૮ હલકો હલકો એ મન લોભાવે છે.

૯ પોચો પોચો એ પેચવા જોવો છે. ૧૦ રમે રમે એ રમતમાં લેવો છે.

તા. ૧૧-૩-૨૨

સમાપ્ત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો.

પહેલીના અર્થ ૦-૨-૬ છઠ્ઠીના અર્થ ૦-૬-૦

બીજાના અર્થ ૦-૪-૦ સાતમીના અર્થ ૦-૧૦-૦

ત્રીજાના અર્થ ૦-૫-૦ કન્યા ૧લીના ૦-૪-૦

ચોથીના અર્થ ૦-૭-૬ કન્યા ૨જાના ૦-૫-૦

પાંચમીના અર્થ ૦-૮-૦ કન્યા ૩જાના ૦-૭-૦

ચોર્યાસી તાલુકાનો નકશો બે આના.

સુરત શહેરનો નકશો છપાય છે.

પહેલા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભાગ ૧ લો ૦-૩-૦

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભાગ ૨ જો ૦-૫-૦

‘બાળ ગરબાવળી’ની નોટ બે આના.

તા. ૨૧-૩-૨૧ સી. એમ. શાહ. શાહપોર-સુરત.

બીજા ચોપડીના “ડિક્ટેશન શિક્ષક” અઢી આના.

સુરત શહેરનો “ભૂગોળ શિક્ષક” અઢી આના.

ચોર્યાસી તાલુકાનો ભૂગોળ શિક્ષક દોઢ આના.

બીજા ધોરણનો ‘મુખગણિત શિક્ષક’ બે આના.

સુરત જિલ્લાનો નકશો ચાર આના.

સુરત જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક” અઢી આના.

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા રાખ્યાના.

ધોરણવાર “મુખગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

કર્તા-છગનલાલ મોતીરામ શાહ, શાહપોર-સુરત.

